

Osmanlı'da Tarım Politikaları

Abdullah AYSU

Yeni İnsan Yayınevi

ISBN: 978-605-7764-30-0

Osmanlı'da Tarım Politikaları¹

Cumali BOZPINAR*

Osmanlı ekonomisini tarım sektörü merkezinden tüm dönemler itibarıyla ele alan ilk ve tek çalışma niteliğindeki kitapta yer verilen konular sistematik bir şekilde düzenlenmemiş olsa da başlıca şu konuları kapsadığı söylenebilir: Osmanlı toprak düzeni (tımar sistemi, çift-hane sistemi), Osmanlı iç ve dış borçları, Osmanlı tütün politikaları, Osmanlı toplumunda sınıflar, Osmanlı tarım vergileri, Osmanlı tarımsal eğitimi, Osmanlı demiryolları, Osmanlı banka ve sigorta şirketlerinin gelişimi, Osmanlı kırsal nüfusu, Osmanlı şehirlerinin işesi sorunu, Osmanlı tarımsal kooperatifçiliği, Osmanlı tarıma dayalı sanayisi, Osmanlı tarımsal devlet teşkilatı ve Osmanlı ziraat odaları.

Üzerinde fazlasıyla emek harcadığı anlaşılan çalışmanın bölümlendirilmesi yukarıda belirtilen konular paralelinde yapılmış olup bunların dışında içindekiler, önsöz, son söz ve seçilmiş kaynakçayı da içermektedir. Yararlanılan kaynakların tamamının kaynakça bölümünde listelenmemesi ve dizin bölümüne yer verilmemesi verilen emeğe gölge düşürmektedir. Bununla birlikte neredeyse her konuyla ilgili istatistiki verilere yer verilmesi ve özellikle XIX. yüzyıla ilişkin ekonomik verilerin tablolarla gösterilmesi araştırmacılar için kolaylık sağlamaktadır.

Kitap ikincil kaynaklar üzerine temellendirilmiş olmakla birlikte karşılaştırılmalı yöntem kullanılmıştır. Bununla birlikte literatürün yeterince incelenmediği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda şu eksiklikler belirtilebilir: Ömer Lütfi Barkan'ın *Türkiye'de Toprak Meselesi* başlıklı eserinden sadece iki bölüme yer verilmiştir. Filiz Dıgıroğlu'nun Osmanlı tütün tarihine ilişkin *Trabzon Reji İdaresi (1883-1914)* başlıklı önemli çalışmasına yer verilmemiştir. Yine Osmanlı tütün tarihine ilişkin önemli bir çalışma olan Fehmi Yılmaz'ın *Osmanlı İmparatorluğunda Tütün: Sosyal, Siyasi ve Ekonomik Tablolu (1600-1883)* başlıklı doktora tezine yer verilmemiştir. Ayrıca Fahri Dalsar'ın *Türk Sanayi ve Ticaret Taribinde Bursa'da İpeççilik* başlıklı kitabından yararlanılmamıştır. Bunların dışında Nasim Sousa'nın *The Capitulatory Regime of Turkey*, Yücel Özkaya'nın *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık*, Mehmet Genç'in *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* başlıklı eserlerine yer verilmemiştir. Son olarak *The Encyclopaedia of Islam* ile Türkiye Diyanet Vakfı'nın *İslâm Ansiklopedisi*'nden yararlanılmamıştır.

¹ Bu çalışmada şablon olarak Güçlü'den (2020) yararlanılmıştır.

* Dr., Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Sözcükler genel olarak düzgün yazılmıştır fakat “sonsöz” sözcüğünün “son söz”, “üleş” sözcüğünün “ülüş” ve “ayan” sözcüğünün “âyan” olarak değiştirilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan anlatımda bilinen geçmiş zaman (-di’li geçmiş zaman), öğrenilen geçmiş zaman (-miş’li geçmiş zaman), şimdiki zamanın ve geniş zamanın karışık kullanılması metnin akademik niteliğini zayıflatmaktadır. Bunun dışında sosyal bilimlerde mutlak ifadelerden kaçınılması gerektiği ilkesine uyulmadığı da görülmektedir. Bu kapsamda “Tütün üreten reaya ile içicilere uygulanan yaptırımlar sonucu oluşan çatışma ortamı, yirmi bin kişinin hayatını yitirmesine neden olduğu bilinen bir başka gerçek.” (Aysu, 2020: 15) cümlesi belirtilebilir.

Metnin dili akıcı olmakla birlikte bazı yerlerde subjektif ifadeler kullanılmıştır: “Ülkenin içinde bulunduğu bu durumu yönetenler de, yetkililer de yabancılar da çok iyi bilmektedir.” (s.166), “Ayanların ve malikânelerin Osmanlı’ya vergileri toplama karşılığında verdikleri paraların (iç borç) katlarını köylülerden nasıl çıkardığı biliniyor!” (Aysu, 2020: 154). Bu haliyle kitapta bilimsel üsluptan uzaklaşmaktadır. Kaynak gösterilerek bilgi aktarımı yapılsa da değerlendirme yapılmadığı için hem bölümlerin kendi içinde hem de bölümler arasında gelişmelerin kavranması güçleşmiştir. Bu güçlüğü artıran başka bir husus hem kaynak göstermede hem de konuyu dağıtmamak adına yapılan açıklamalarda dipnot kullanılması olmuştur.

Yazar, Osmanlı tarımının tarihsel gelişimini bölümler arasında geçiş yapmak suretiyle resmedebilmiştir. Sadece VII. Bölüm’de Tuz Yönetimi başlıklı alt bölüm (Aysu, 2020: 183-184) hem ilgili olduğu bölümle hem de kitabın genelinde bağlam bütünlüğü taşımamaktadır. Bunun dışında kitapta Osmanlı tarımıyla ilgili neredeyse tüm konulara yer verilmiştir. Yazarın eksikliği literatürü karşılaştırmaması ve mevcut tartışmaları ortaya koyarak bunlar üzerinde bir eleştiri yapmamasıdır. Bu durum özellikle Osmanlı’da Tütün Politikaları başlıklı VII. Bölüm için geçerli olup yukarıda belirtilen kaynakların incelenip çalışmada bunlara yer verilmesi suretiyle bu bölüm revize edilmelidir. Başka bir revizyon, kitabın yapısal eksikliğini gidermek üzere yapılmalıdır. Şöyle ki Osmanlı Devleti’nde tarım politikalarının neler olduğu ve bunların tarihsel gelişimi ortaya koyulup nihai bir değerlendirme yapılmalıdır. Nitekim Son Söz bölümü bu anlamda yapısal sorunlar içermektedir. Bu bölümde yazarın bazı ifadeleri tarihsel gerçeği yansıtmayan değerlendirmeler niteliği taşımaktadır. Örneğin “İkili anlaşmalarla Batılı tüccarlara tanımak zorunda kaldığı imtiyazın ardından girdiği borç sarmalı Osmanlı’yı iyice güçten düşürdü, bağımlı hale getirdi.” (Aysu, 2020: 371) cümlesi, okuyucuda kapitülasyonların bir zorunluluktan verildiği gibi devletin sadece kapitülasyonlar yüzünden borç sarmalı içine girdiği şeklinde hatalı bir kanaatin oluşmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte kitapta yer verilen açıklamaların genel olarak doğruluğu hususunda okuyucunun herhangi bir tereddüdü bulunmamalıdır.

Osmanlı Devleti'nde tarihsel olarak tarımın gelişiminin ele alınması literatüre katkı sağlayıcı niteliktedir. Osmanlı tarımıyla ilgili hemen hemen her konuya yer verilmiş olması araştırmacılar için konu seçiminde zamandan kazanmak anlamında büyük yarar sağlamaktadır. Bunun dışında, eksiklikleri bulunsa da kaynakça zenginliği çalışmayı başarılı kılmaktadır. Böylesine geniş bir konunun zengin kaynaklar kullanılarak ustalıkla kaleme alınmasında Abdullah Aysu'nun konu üzerinde yaklaşık kırk yıldır hem araştırmacı hem de uygulayıcı² olarak edindiği bilgi birikiminin ve tecrübelerinin fazlasıyla etkisi olmuştur.

Çalışmanın, genelinde Osmanlı iktisat tarihi, özelinde ise Osmanlı tarım tarihi üzerindeki mevcut tartışmalara bir katkı yaptığı söylenilemez. Bununla birlikte yukarıda belirttiğimiz gibi Osmanlı tarımıyla ilgili neredeyse her konuya yer verilmiş olması araştırmacılara araştırma konusu seçiminde zamandan kazandırıcı bir niteliktedir.

Belirtilecek son husus, bu eserin yukarıda belirttiğimiz başta kaynakça eksikliği olmak üzere revize edilmesini müteakip başka dillere çevrilerek basılmasının Türkçe konuşanlar dışındaki araştırmacılar için de yeni araştırma konuları yaratması bağlamında yararlı olabileceğidir.

Bir iktisatçı olmakla birlikte akademik unvanı sahip olmayan Abdullah Aysu'nun *Türkiye'de Tarım Politikaları, Tarladan Sofraya Tarım, Avrupa Birliği ve Tarım, Küreselleşme ve Tarım Politikaları, Topraksızlar 25 Yaşında: Topraksız Kır İşçileri Hareketi ve Su: Hayat Veren 2 Damla* başlıklı kitapları bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aysu, A. (2020). *Osmanlı'da Tarım Politikaları*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
Güçlü, Y. (2020). "NEVZAT ARTUÇ, Cemal Paşa Askeri ve Siyasi Hayatı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı), Ankara 2019, LXXII + 539 s. [Kitap Tanıtma]", *Bellekten*, 84, 825-8.

² "5 yıllık eğitimini aldığı zirai öğrenimle beraber 37 yıldır tarımla uğraşmaktadır. Tarım Bakanlığı'nda yedi yılı aşkın süre çalışmış, 12 Eylül 1980'den sonra bakanlıktan ayrılmak durumunda kalmıştır. Türkiye Ziraatçılar Derneği İstanbul Şube Başkanlığı, Türkiye Tarımcılar Vakfı Genel Başkanlığı, Hububat Üreticileri Sendikası (HUBUBAT-SEN) Kurucu Başkanlığı ve Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu (ÇİFTÇİ-SEN) Kurucu Genel Başkanlığı yapmıştır." (Aysu, 2020: 2). Bu bilgiler elektronik posta yoluyla Abdullah Aysu'dan 21 Nisan 2021 tarihinde teyit edilmiştir.